

Л.В. АНУЧИНА, канд. філос. наук, доц., НУ «ЮАУ ім. Я. Мудрого»,
Харків
В.Г. ГРИЦАНЕНКО, засл. худ. України, доц., ХДАК, Харків

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядаються проблеми розвитку світової та національної культури в умовах сьогодення.

В статье рассматриваются проблемы развития мировой и национальной культуры в современных условиях.

The article deals with the problems of world and national culture in modern conditions.

Одне із найскладніших явищ в історії світової культури культура Новітньої доби. Її доля пов'язана з соціальними потрясіннями, жорстокими світовими та локальними війнами, революціями, національно-визвольними рухами тощо. Наслідком цього стало відштовхування на узбіччя, на периферію духовних основ життєдіяльності, посилення утилітарних настроїв, спрямованість на тотальне руйнування «старого» як «застарілого». Так, в Україні знижується значущість християнських цінностей, які довгий час були фундаментом духовного світу суспільства. Вони поступаються місцем новим цінностям, позбавленим любові, честі, гідності, милосердя та інше.

Українська культура вступає на шлях інтеграції, активної взаємодії зі світовими культурами. У свою чергу, світову культуру визначає утвердження і поширення європоцентризму, якій набуває світове визнання (за походженням і своєю суттю європейські цінності, норми, стиль та спосіб життя претендують на загальнолюдське значення). Водночас світова культура не відмовляється від етноцентризму (етнос, як раніше, орієнтується на пріоритет власних цінностей, традицій, настанов, прагне підвищення значущості національної культури). Кожна національна культура в сучасному світі спрямована на опанування здобутків інших культур і підвищення власного внеску у світову культуру. Разом з тим, не важко помітити загрозу втрачання феноменальності національної культури і поширення космополітизму.

Відомо, що становлення світової культури як цілісності базувалося на культурному плюралізмі, який передбачав повагу і підтримку всіх існуючих культурних систем. Плюралізм базується: на забезпеченні рівності різних культур, визнанні значення їхньої взаємодії, взаємоспілкування, на переосмисленні уявлень про культурну єдність суспільства, відмову «інтегрувати» різні етнічні групи в домінуючу культуру, оскільки це зумовить перетворення їх культур на «невідрізнену» частку домінуючої культури.

Сучасний світ характеризує невпинне зростання ролі науки і техніки в результаті чого створено розвинуте індустріально-інформаційне суспільство. Одним із наслідків цього став розрив гармонійного зв'язку людини з природними основами життя, вищими цінностями цієї людини є панування над природою нарощування технологічного та наукового потенціалу. Природа стає об'єктом людської діяльності, об'єктом експлуатації, до того ж експлуатації необмеженої.

Технократизм спричинив відчуження – перетворення різних форм людської діяльності та їх результатів в самотійну силу яка панує над людиною і стає ворожою для неї. Відчуження зумовлює безсилля особистості перед зовнішніми виявами життя, формує уявлення про безглуздя людського існування, спрямовує на неприйняття панівної системи цінностей, затверджує почуття самотності, веде до втрати індивідом власного «Я».

Ознакою часу є й іррелігійність. Заперечення Бога стало фундаментом ставлення до всього суцього як до засобу вирішення суто практичних завдань.

Сьогодні у світі помітна тенденція до зміни знання інформації. Знання перестало бути безперечною цінністю, і в процесі трансформації знань, які орієнтуються, перш за все, на розуміння, в уніфіковану знеособлену інформацію яка орієнтована на вживання і використання. Це веде до значного зниження творчого потенціалу людини.

Безумовною особливістю сучасного світового та національного культурного життя є інтенсивність та динамізм, внаслідок чого за життя одного – двох поколінь відбувається масштабні зміни не тільки в економіці, політиці, суспільних структурах тощо, а і в ціннісних орієнтирах, у змістовних пріоритетах життя. Незнаний раніше темп життя, швидкості пересування та поширення інформації почали сприйматися як норма, як звичайна ознака культури. Але динамізм культурних процесів, на жаль, має негативні наслідки: він затьмарений духовною і душевною пустотою, моральним зубожінням.

Однією з головних тенденцій сучасності стала глобалізація. Найбільш масштабно і наочно процес глобалізації виявляється в культурі. Ключовим питанням культурної глобалізації є проблема уніфікації національних культур та збереження їх розмаїття. Активізація процесу інтернаціоналізації демонструє як його позитив (поширення культурного діалогу), так і негатив (можливість втрати культурної самобутності). Глобалізація як процес інтеграції людства в складну планетарну систему підготовлена по-

передньою історією людства, а сьогодні від її ходи залежить майбутнє земної цивілізації та культури. Вона спричинила величезну кількість проблем різноманітного порядку: соціального – демографічні, міжетнічні, релігійні тощо; соціально-політичного – проблеми війни та миру, тоталітаризму, тероризму та інш.; економічного – проблеми бідності, нестачі продуктів харчування, виснаження невідновлюваних природних ресурсів тощо; соціально-біологічного – пияцтво, СНІД, наркоманія, тощо; духовно-морального – падіння загального рівня моралі, поширення культу насильства, затвердження аморальності як норми життя та інш.

В умовах загострення цих проблем поступово іде процес формування людини, яка орієнтована на споживання, стандартизована, егоїстична, агресивна, ознакою якої є примітивність мислення, посередність, вузькість інтелектуального обрію, впевненість в тому, що вона має право на привласнення всього здобутого попередніми поколіннями. Така людина оточує себе продукцією масової культури, орієнтована виключно на її споживання, організує конвеєрний процес виробництва псевдо-культурних цінностей. Останні являють собою «товар для вживання» і спрямовані на релаксацію, розвагу.

Головними прикметами ціннісних орієнтацій стає націленість на формування «щасливої свідомості» та апеляція до людських інстинктів. Стереотипний характер культури, експлуатація питань зрозумілих, повсякденних, їхня гнучкість та всепроникливість зробили ці зразки доступними населенню кожної країни глобалізуючого світу. Прагнення максимально швидко та гнучко реагувати на зміни культурних орієнтирів, на швидкоплинні потреби і запити перетворило масову культуру у «поводиря» сучасної людини. Отже, сьогодні спостерігаємо не просто експансію культури, яка виникає на тлі глобалізації, а руйнацію нею національної ідентичності, національної культури різних народів та держав. Ці обставини обумовили потреби в необхідності захисту національної культури.

Глобалізація, інформатизація, демократизація, панування масової культури знаходять свій відбиток в культурі України. Вона функціонує в передумовах інтелектуального і технологічного прориву, поширення зв'язків з усім світом. Водночас більш помітним стає процес руйнування української традиційної культури, присутність в ній ознак провінційності, схильності до калькування тощо.

Проблема модернізації культури, подолання відчуття її другорядності, штучного заповнення її простору зразками іноземних культур та інш. є сьогодні найактуальнішими для України. Деморалізація «розкультурнення», знедуховлення та знеособлення поширюються в українському суспільстві. Для нього небезпечною є не тільки розповсюдження зразків масової культури а її абсолютизація, агресивний тиск на все, що не відповідає її стандартам. Іншими словами, загрозою українській культурі виступає не критичне ставлення до масової культури, що створює ситуацію відмови від власної історії, традицій, веде до втрати власного «Я» нації.

Ще одним негативним явищем в Україні є маргіналізація суспільства а також посилення космополітичних тенденцій, нехтування національними інтересами.

Місце і роль України в сучасній геополітичній ситуації суттєво змінилася за останні два десятиліття. Традиційно вона посідала порубіжне місце між Сходом і Заходом, була причиною політичних суперечок, у складних умовах виборювала право на власну державність. Сьогодні вона прагне модернізуватися відповідно до викликів ХХІ століття. Проте, вхід України в світовий простір, що невпинно глобалізується, динамічно розвивається, живе за законами інформаційного суспільства, неповинен привести до відмови від власного культурного обличчя. Тільки за умов збереження та збагачення культурної спадщини, історичних традицій Україна зможе зміцнити свій авторитет і здобути гідне місце у світовому культурному просторі.

Список літератури: 1. Білоус О.Г. Глобалізація та національна стратегія України. – К.: 2001. 2. Бірюкова М.А. Глобалізація: інтеграція і диференціація культур // Філософ. науки. – 2000, № 4. – С. 33-42. 3. Горський В.С. Глобалізація культури як проблема України. – Наукові записки. Том 20. – С. 74-81. 4. Шейко В.М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ – початок ХХІ століття). – Харків: 2001.

Надійшла до редколегії 31.10.2011.